

Bingöl Siyasal Tarihinde Yerel Bir Aktör: Mehmet Sait Göker ve Siyasî Mücadelesi

Öz

Bu çalışma, Türkiye’de modernleşme ve demokratikleşme süreçlerini, merkez-taşra ilişkileri bağlamında analiz etmeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda, köklü bir aşiret yapısından gelen Genç ilçesinin ilk belediye başkanı ve üç dönem mebusluk yapmış olan Mehmet Sait Göker’in (1911-1990) siyasî biyografisi üzerinden taşra eşrafının merkezî siyasetle kurduğu bağ ve dönüşüm ilişkileri incelenmiştir. Araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden tarihsel-biyografik ve içerik analizi bir arada kullanılmıştır. Çalışmanın veri setini ise Cumhuriyet Arşivi, TBMM Tutanakları, demeçler ve konuya ilişkin akademik literatür oluşturmaktadır. Elde edilen veriler, fonksiyonel anlamda çevre-merkez ilişkisi ekseninde kronolojik ve tematik olarak incelenmiştir. İnceleme sonucunda Sait Göker’in geleneksel aşiret liderliğini, taşrada ifa ettiği esnafılık mesleği ile birleştirerek yerel düzeyde güçlü bir lider figürüne dönüştüğü tespit edilmiştir. Onun 1938-1946 yılları arasında CHP çatısı altında yerel bürokrasi ile kurduğu güçlü bağ, 1950 seçimlerinde yerini pragmatist anlayışa bırakmıştır. 1950 seçimlerinde ise CHP’den aday gösterilmeyen Sait Göker, bağımsız aday olarak seçime girmiş ve seçim bölgesi Genç’te önemli oranda oy almıştır. Ardından Demokrat Parti’ye geçerek gücünü pekiştirmiştir. DP ve ardından AP dönemlerinde parlamentoda aktif rol alan Göker, soru ve gensoru önergeleriyle yerel asayiş ve sıkıyönetim gibi bölgesel problemleri merkeze taşımıştır. Ayrıca 27 Mayıs 1960 ve 12 Eylül 1980 askerî müdahalelerine doğrudan maruz kalarak taşra siyasetinin vesayet dönemlerindeki kırılganlığını deneyimlemiştir. Neticede Anadolu’da yaşanan idarî ve toplumsal dönüşümler, rasyonel yerel aktörler aracılığıyla gerçekleşmiştir. Sait Göker örneği de taşra eşrafının ideolojik katılık yerine seçmenini koruma odaklı, sağlam iradeli ve uzlaşmacı bir siyasal strateji izlediğini ortaya koyar.

Anahtar Kelimeler: Demokratikleşme, Merkez-Çevre, Taşra, Bingöl Siyaseti, Sait Göker

A Local Actor in the Political History of Bingöl: Mehmet Sait Göker and His Political Struggle

Abstract

This study analyzes Türkiye’s modernization and democratization processes within center-periphery relations through the political biography of Mehmet Sait Göker (1911–1990), Genç district’s first mayor from an established tribal structure and a three-term member of parliament. It examines the ties and transformations between provincial gentry and central politics. Using qualitative historical-biographical and content analysis, the study draws on Republican Archives, Grand National Assembly of Türkiye (TBMM) minutes, speeches, and academic literature, analyzing data chronologically and thematically along a functional center-periphery axis. Findings reveal that Göker combined traditional tribal leadership with local trade, becoming a strong regional leader. His solid ties with the local bureaucracy under the Republican People’s Party (CHP) from 1938 to 1946 shifted to pragmatism in 1950. Unnominated by CHP, Göker ran as an independent, won significant votes in Genç, and joined the Democrat Party (DP). Serving in parliament during the DP and Justice Party (AP) eras, he brought regional issues such as local security and martial law to the center via questions and motions. Directly experiencing the 1960 and 1980 military interventions, he demonstrated provincial politics’ vulnerability during tutelary periods. Ultimately, Göker illustrates that provincial gentry pursued resolute, conciliatory, and electorate-protective strategies rather than ideological rigidity.

Keywords: Democratization, Center-Periphery, The Provinces, Bingöl Politics, Sait Göker

Sayı / Issue: 25 (2026), Sayfalar / Pages: 1-15

Ferhat APUHAN

fapuhan@bingol.edu.tr

orcid.org/0000-0003-1738-1471

Dr. Öğretim Üyesi, Bingöl Üniversitesi

(Sorumlu Yazar/Corresponding Author)

Makale Türü / Article Type:

Araştırma Makalesi/Research Article

Makale Geliş Tarihi / Received:

16.05.2026

Makale Kabul Tarihi / Accepted:

17.07.2026

Makale Yayın Tarihi / Published:

07.09.2026

Atıf/Cite:

Apuhan, F. (2026). Bingöl Siyasal Tarihinde Yerel Bir Aktör: Mehmet Sait Göker ve Siyasî Mücadelesi. *Bingöl Araştırmaları Dergisi*, 25, 1-15.

DOI:

10.53440/bad.1953273

Etik beyan, hakem değerlendirme ve intihal bilgilerine makale sonunda yer verilmiştir.

Giriş

Türkiye’de modernleşme, ulus-devlet inşası ve demokratikleşme süreçlerinin tarihsel dinamikleri, yalnızca merkezî idarenin makro-politik kararları üzerinden değil, merkez ile taşra arasında kurulan karmaşık patronaj ve arabuluculuk ilişkileri bağlamında da analiz edilmek durumundadır. Erken Cumhuriyet döneminden çok partili siyasal hayata geçiş ve sonrasındaki askerî müdahale dönemlerine uzanan kesit, taşra elitlerinin yerel güç odaklarını korurken, merkezî siyasetle nasıl bağ kurduklarını gösteren zengin bir literatür sunmaktadır. Özellikle Anadolu’da bazı bölgelerin kendine özgü sosyo-politik yapısı, yerel liderlerin hem devletin rasyonalist taşra politikalarının uygulayıcısı hem de bölge halkının geleneksel reflekslerinin temsilcisi olarak çift taraflı bir işlev görmesini zorunlu kılmıştır. Bu bağlamda, Zikte Aşireti’ne mensup yerel bir aktör olan Mehmet Sait Göker’in (1911-1990) siyasî biyografisi, Genç ve Bingöl özelinde idarî yapılanmanın, parti içi delege dengelerinin, taşra sermayesinin ve askerî darbelerin yerel siyaset üzerindeki somut etkilerini incelemek açısından örnek teşkil etmektedir.

Bu çalışmanın temel amacı, paylaşılan biyografik ve tarihsel veriler ışığında, Mehmet Sait Göker’in 1938’de Genç ilçesinin ilk belediye başkanı olarak başlayan, CHP ve Demokrat Parti safhalarından geçerek Adalet Partisi milletvekilliği ile 12 Eylül 1980 darbesine kadar uzanan siyasî kariyerini sosyo-politik açıdan çözümlemektir. Araştırmada yöntem olarak, nitel araştırma desenlerinden tarihsel-biyografik analiz ve içerik analizi yöntemleri benimsenmiştir. Bu doğrultuda, sunulan metindeki Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA) belgeleri, TBMM tutanak ve dergileri, dönemin sözlü tarih mülakatları ve ikincil literatür verileri fonksiyonel bir yaklaşımla tasnif edilmiştir. Göker’in bireysel manadaki faaliyetleri, tarihî açıdan makro düzeydeki kurumsal dönüşümlerle ilişkilendirilerek ele alınmıştır.

Literatür ve çevre-merkez bağlamında ortaya konulan literatür incelendiğinde, yerel aktörlerin rasyonal yararı sıklıkla vurguladığı görülür. Göker’in 1950’de CHP tarafından aday gösterilmemesi sonrası bağımsız seçime girmesi ve ardından DP’ye geçmesi, taşra elitlerinin ideolojik katılık yerine yerel güç konsolidasyonunu önceleyen bir siyaset izlediklerini gösterir. Bu da literatürdeki bulguları doğrular. Ayrıca Göker’in meclisteki soru ve gensoru önergeleri üzerinden halkın sıkıyönetim ve yerel asayiş problemlerini merkeze taşıma gayreti, onun vatandaşın Ankara’daki sesi olma işlevini somutlaştırmaktadır. Sonuç olarak bu çalışma, idarî istikrarsızlıklar, bölgesel dengeler ve askerî vesayet gölgesindeki yerel siyasetin, Mehmet Sait Göker’in şahsında nasıl kurumsallaştığını açıkça ortaya koyar. Bu çerçevede ilk olarak M. Sait Göker’in siyasete girmeden önce doğduğu yer olan Genç hakkında kısaca bilgi verilmiştir. Ardından onun CHP, Demokrat Parti ve Adalet Partisi dönemlerindeki siyasal faaliyetleri başlıklar halinde tasnif edilerek bir araya getirilmiş ve okuyucunun istifadesine sunulmuştur.

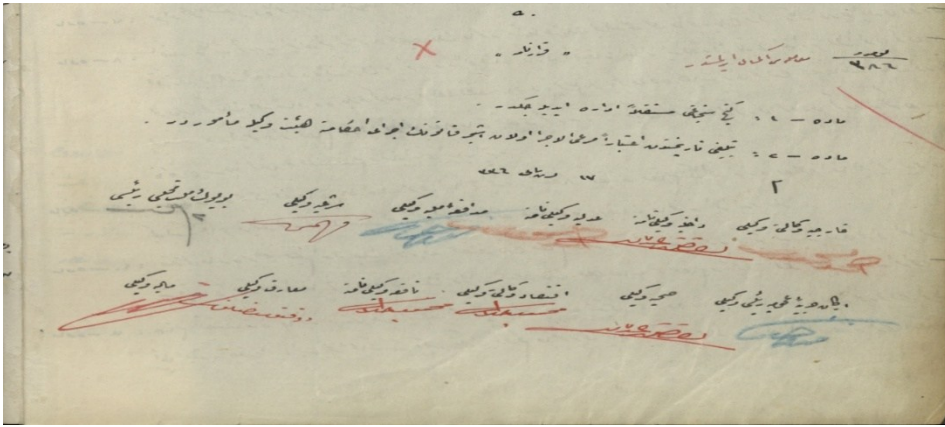
1. M. Sait Göker ve Siyasete Dahil Olduğu Darahini/Genç

Türkiye’de modernleşme ve demokratikleşme süreçleri analiz edilirken, taşra eşrafının merkezî siyasetle kurduğu eklemlenme ve karşılıklı bağımlılık ilişkileri hayatî bir öneme sahiptir. Özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde bu ilişkiler; köklü aile yapıları, aşiret bağları ve sosyo-dinî nüfuz odakları üzerinden şekillenmektedir. Osmanlı Devleti’nin son döneminde, 1911 yılında o dönem Bitlis Vilayeti’nin Genç Sancağına bağlı Darahini Mahallesi’nde dünyaya gelen Mehmet Sait Göker, bu bölgesel ve geleneksel yapının modern siyasal sisteme entegrasyonunu gösteren tipik bir aktördür. İsmail Bey ve Rabia Hanım’ın oğlu olan Göker, bölgenin köklü ve nüfuzlu aile yapılarından biri olan Zikte Aşireti’ne mensuptur. Eğitim hayatını ilkökul düzeyinde tamamlayan Göker, dönemin taşra elitleri arasında yaygın olan faaliyetlerden çiftçilik, ardından da nakliye komisyonculuğu ile iştigal etmiştir (“BCA”, 1950). Taşradaki ekonomik gücü ve aşiret bağları, onun hem yerel bürokrasi hem de halk nezdinde bir lider olarak ön plana çıkmasını kolaylaştırmıştır. Özellikle bölgedeki geniş toprak varlığı ve nakliye komisyonculuğu gibi ticarî faaliyetler,

Göker'e geleneksel aşiret liderliğinin ötesinde, modern taşra sermayesini yöneten rasyonel bir aktör kimliği kazandırmıştır. Bu ekonomik ve toplumsal güç, zaman içerisinde merkezî devlet bürokrasisi ile erken dönemde güçlü bağlar kurmasına zemin hazırlamıştır.

Mehmet Sait Göker'in çocukluk ve gençlik yılları, I. Dünya Savaşı ve ardından İstiklal Harbi'nin getirdiği sosyo-politik altüst oluşların yaşandığı bir döneme denk gelmiştir. Dönem itibarıyla Bitlis'e bağlı bir sancak olan Genç, 17 Kasım 1920 tarihinde müstakil bir vilayet merkezine dönüştürülmüştür ("BCA", 1920). Bu idarî dönüşümün ardından, günümüz Bingöl ilinin merkezi Genç sancağı olmuş, Çabakçur ise bu süreçte Genç'e bağlı bir nahiye olarak varlığını sürdürmüştür. Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun ardından 1924 senesinde sancakların vilayete çevrilmesiyle birlikte Genç Sancağı doğrudan vilayet statüsüne kavuşmuş, Çabakçur ise Genç'in bir kazası konumuna getirilmiştir (Tuncel, 1992, s. 184).

Bölgenin ulusal siyasetteki temsiliyet düzeyi idarî yapıdaki bu dalgalanmalardan doğrudan etkilenmiştir. 1920 seçimlerinde Genç sancağını Birinci TBMM'de altı mebus temsil ederken, 1923 TBMM seçimlerinde bu sayı ikiye düşmüştür (Baycan, 2019, s. 27). Erken Cumhuriyet döneminin siyasal koşulları gereği, bu süreçte seçilen mebuslar genellikle merkezî yönetimin iradesiyle belirlenmekteydi. 1925 yılında meydana gelen Şeyh Said Ayaklanması, bölgenin idarî ve siyasî geleceğinde radikal kırılmalar meydana getirmiştir. Ayaklanmanın merkez üslerinden biri olan Genç vilayeti, merkezi hükümet tarafından siyasî olarak cezalandırılarak ilga edilmiştir ("BCA", 1925). Bu tasfiye hareketinin bir sonucu olarak, 1939 senesine kadar Genç ve Bingöl yöresini mecliste temsil edecek herhangi bir mebus yer almamıştır. Bölgedeki idarî boşluk ve kurumsal yapı, ancak 1935 yılında çıkarılan kanunla Çabakçur'a il statüsü verilmesi ve ardından 1936'da Genç'in Çabakçur'a bağlı bir ilçe haline getirilmesiyle yeni bir idarî statüye kavuşturulmuştur (Baycan, 2019, s. 40-43).

Belge-1: Genç Sancağı'nın Müstakil Vilayet Merkezine Dönüştürülmesi Belgesi

2. CHP Döneminde M. Sait Göker

1936 yılında Genç'in ilçe statüsü kazanmasının ardından, yerleşimin idarî ve kentsel kimliğinin inşasında M. Sait Göker birinci derecede rol oynamıştır. Taşranın idarî, kurumsal ve kentsel dönüşüm süreçlerinde Cumhuriyet elitleri, merkezi politikaların yerelde meşruiyet kazanması ve uygulanabilmesi adına yerel eşrafın iş birliğine ihtiyaç duymuştur. Bu dönemde Genç'te toplumsal meşruiyete ve nüfuza sahip olan Göker, merkezi yönetimin taşradaki arabulucu aktör ihtiyacını karşılayacak nitelikleri haiz bir figür olarak ön plana çıkmıştır. Bu doğrultuda dönemin Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) yönetimi, Göker nezdinde siyasî girişimlerde bulunarak onu Genç Belediye Başkanlığına aday göstermiştir. 1938 yılında gerçekleştirilen yerel seçimlerde Genç ilçesinin ilk belediye başkanı olarak seçilen Sait Göker, bu görevini 1946 senesine kadar sürdürmüştür ("BCA" 292-1176-4 nolu belge).

Tek partili dönemin bu sekiz yıllık kesitinde Göker, ilçenin altyapı hizmetlerinin kurumsallaşmasında ve yerel hizmetlerin organizasyonunda önemli başarılar elde etti. Bu kurucu evrede, ilçe merkezinin ilk imar planlarının çıkarılması, kamu binalarının mekânsal yerleşimi ve temel kentsel altyapı hizmetlerinin ulaştırılması gibi kritik vazifeler üstlendi. Yine bu süreçte, devletin rasyonalist taşra politikaları ile bölge halkının geleneksel ve sosyo-kültürel refleksleri arasında dengeleyici bir unsur vazifesi görerek bürokrasi ile yerel toplum arasındaki entegrasyonu sağladı.

Sait Göker, sekiz yıl boyunca yürüttüğü Genç Belediye Başkanlığı görevinin yanı sıra, CHP Genç İlçe Kurulu Başkanlığı vazifesini de eş zamanlı olarak üstlendi. Yerel yönetim ve parti teşkilatındaki bu çift yönlü mesaisi, ona geniş bir idarî tecrübe kazandırdı. 1946 yılında Bingöl İl Genel Meclisi üyeliğine seçilmesiyle birlikte Göker'in siyasî nüfuzu, Genç ilçesinin sınırlarından çıkarak Bingöl vilayeti geneline yayıldı. İl genel meclisi üyeliği, onun mikro-politik dengeleri ve çevre siyasetinin işleyiş mekanizmalarını derinlemesine öğrenmesine zemin hazırladı. Netice itibarıyla, belediye başkanlığından il genel meclisi üyeliğine uzanan bu hat, Göker'in yerel siyaset koridorlarındaki nüfuzunu pekiştirmiş ve onu il ölçeğinde belirleyici bir aktör konumuna getirmiştir.

İkinci Dünya Savaşı'nı takip eden süreçte Türkiye Cumhuriyeti'nin çok partili siyasal hayata geçmesiyle birlikte, CHP'nin yanı sıra yeni siyasî partiler kurulmaya başlandı. Bu doğrultuda Nuri Demirağ liderliğinde 5 Eylül 1945'te kurulan Milli Kalkınma Partisi, dönemin ilk muhalefet partisi olarak siyasî tarihe geçti. Ardından, TBMM'de "Dörtlülük Takrir"e imza atan muhalif milletvekillerinin öncülüğünde 7 Ocak 1946'da Demokrat Parti kuruldu. Bu gelişmeleri takiben Liberal Demokrat Parti, Millet Partisi ve Türkiye İşçi ve Çiftçi Partisi gibi alternatif siyasî oluşumlar da Türk siyasal hayatına dahil oldu (Baycan, 2019, s. 52-53).

Bu yeni dönemin ilk genel seçimi olan 1946 seçimlerinde, ülke genelinde ilk kez tek dereceli seçim sistemi uygulandı. Seçimlerde liste usulü çoğunluk sisteminin tatbik edilmesi sebebiyle, bir ilde oyların mutlak çoğunluğunu (%50'den fazlasını) alan parti, o vilayetin tüm milletvekilliklerini kazanmaktaydı. Ancak 1946 seçimlerinde uygulanan açık oy, gizli tasnif usulü, seçimlerin demokratik meşruiyetine gölge düşürmüştü ve 1946 seçimleri Türk siyasî tarihine şaibeli seçimler olarak kaydedilmiştir (Baycan, 2019, s. 53).

Bingöl, bu erken demokratikleşme adımlarından yapısal koşulları ve siyasî dinamikleri sebebiyle yeterince istifade edememiştir. Nitekim 1946 seçimlerine Bingöl'de parti düzeyinde sadece CHP katılmıştır. Bu doğrultuda CHP genel merkezi tarafından aday gösterilen Hasan Tahsin Banguroğlu ve Feridun Fikri Düşünsel, vilayetin milletvekilleri olarak meclise girmişlerdir. Bu noktada dikkate değer esas husus, bu tarihe kadar Bingöl'den meclise gönderilen mebusların tamamının merkezî atama yöntemiyle belirlenmiş olmasıdır. Seçilen vekillerin Bingöl ile doğrudan bir sosyo-ekonomik ya da coğrafi bağının bulunmaması, ilerleyen süreçte yerel düzeyde ciddi siyasî tartışmaları ve hoşnutsuzlukları beraberinde getirmiştir.

14 Mayıs 1950 genel seçimlerine gelindiğinde, hem seçim hukuku hem de aday belirleme süreçlerinde köklü ve demokratik reformlar hayata geçirildi. Türk demokrasisinin dönüm noktası olan bu seçimlerde ilk kez gizli oy, açık tasnif prensibi yasal güvenceye kavuşturuldu. Siyasal alandaki bu yumuşama ve yerelleşme eğiliminin bir sonucu olarak, ilk kez bu seçimlerde Bingöl nüfusuna kayıtlı beş yerel aktör CHP'den milletvekili aday adaylığı başvurusunda bulundu. Ancak bu aday adaylarının büyük bir kısmı Bingöl dışında ikamet etmekteydi. Seçim bölgesinde fiilen ikamet eden yalnızca iki kişi mevcuttu. Bunlardan ilki Kelahsi doğumlu Burhanettin Bilgin, diğeri ise Darahini merkez doğumlu M. Sait Göker'di ("BCA", 1950).

M. Sait Göker, 14 Mayıs 1950 seçimlerinde aday gösterilmek amacıyla CHP Genel Sekreterliğine resmî başvuruda bulunmuştur. Göker, yerel meşruiyetini ve liyakatini kanıtlamak adına geçmişte ifa ettiği Genç Belediye Başkanlığı, İl İdare Kurulu Üyeliği ve CHP Genç İlçe Kurulu Başkanlığı gibi kritik görevleri referans olarak sundu. Ancak CHP genel merkezi, taşranın bu yerel talebini göz ardı ederek 1950 seçimlerinde Sait Göker'i aday listesine dahil etmedi. Merkez yönetimi, tercihini daha önce Bingöl'den üç dönem mebusluk yapmış olan 1892 İstanbul doğumlu Feridun Fikri Düşünsel (Yücebaş, 2022) ile 1891 Kığı doğumlu Mustafa Nuri Okçuoğlu'ndan yana kullandı ("BCA" 292-1176-4 nolu belge).

Merkezin bu tepeden inme kararıyla karşı rasyonel bir siyasî refleks geliştiren M. Sait Göker, CHP listelerinden tasfiye edilmesini kabullenmeyerek seçime bağımsız aday olarak girme kararı aldı. Seçim neticesinde, özellikle kendi nüfuz alanı olan Genç ilçesindeki seçmen tabanının güçlü desteğiyle toplamda 2.538 oy almayı başardı ("BCA" 77-513-4 nolu belge). Seçimlerin ardından ortaya çıkan yeni siyasal konjonktürü değerlendiren Göker, CHP içindeki muhalif taşra klikleriyle ve geniş bir seçmen kitlesiyle birlikte hareket ederek CHP'den istifa etti. Ardından da Demokrat Parti saflarına katıldı. Göker'in bu kitlesel saf değiştirmesi ve yerelde CHP'ye karşı bayrak açması, parti genel merkezi tarafından görevlendirilen müfettişlerin raporlarında ağır bir dille eleştirildi. Özellikle parti elitleri arasında ciddi bir rahatsızlığa sebebiyet vermiştir ("BCA", 1950).

Adı Soyadı : <i>Sait Göker</i>	CUMHURİYETİ ANISI	No. <i>77</i>
Doğum yılı : <i>327</i>	Doğum yeri : <i>Genç Kağazı Darsahimi Mah.</i>	
Ana adı : <i>Rahia</i>	Baba adı : <i>İsmail</i>	
Nüfusta kayıtlı olduğu : <i>Bingöl</i>	İlçe : <i>Genç</i>	
Bugünkü işi : <i>Kamışyanca</i>		
Okuma derecesi : <i>İlk okul</i>		
Son diplomasını aldığı okul : <i>Genç İlk Okulu</i>		

Ev adresi : <i>Cami mahallesinde</i>	
Ev mescidi : <i>Yakut</i>	
İhtisas : <i>Yakut</i>	
II : <i>Bingöl</i>	Kayıt numarası : <i>1</i>
İlçe : <i>Genç</i>	Kayıt tarihi : <i>846</i>
Bucak : <i>Genç</i>	Parti teşkilatındaki görevi : <i>C. H. P. Genç İlçe Yd. K. Başkan</i>
Onak : <i>Genç</i>	
Genç eski Belediye Başkanı, Bingöl İl genel Meclis üyesi ve genç C. H. P. İlçe Yd. K. Başkanı	
Milletvekilliği seçiminde, seçin kabiliyetini kurveti gördüğüm <i>Bingöl</i>	
İşinden üyus bulduğum Cumhuriyet Halk Partisi adına aday gösterilmem için müracaatımı yoklama kurulumu bittirmişimdir.	
: 23 / 3 / 1950	

Belge-2: Mehmet Sait Göker'in 14 Mayıs 1950 Seçimleri İçin CHP'den Başvuru Belgesi

3. Demokrat Parti Döneminde M. Sait Göker ve Yassıada Süreci

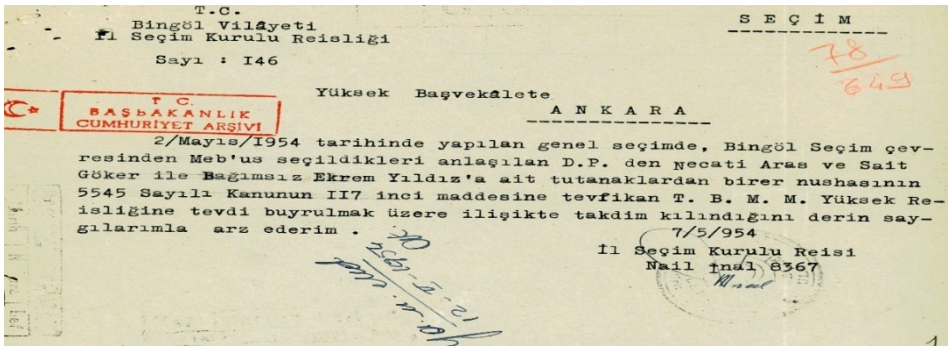
14 Mayıs 1950 genel seçimlerinde CHP, Bingöl vilayetinde oyların %56,2'sini alarak taşradaki ağırlığını korumuş ve iki milletvekilliğini kazanmıştır. Buna karşılık ilk kez seçime giren Demokrat Parti %29,9 oranında kalırken, bağımsız adaylar toplam oyların %14'ünü elde etmiştir. Dönemin seçim mevzuatında yer alan liste usulü çoğunluk sistemi uygulaması sebebiyle, Demokrat Parti meclise mebus gönderememiştir. Her ne kadar sandık sonuçları CHP'nin mutlak zaferiyle neticelenmiş gibi görünse de muhalefet blokunun (DP ve bağımsızlar) toplamda %40'ı aşan bir oy oranına ulaşması, tek parti vizyonunun taşrada siyasal anlamda ciddi bir kan kaybı yaşadığının açık bir göstergesi kabul edilmiştir (Apuhan, 2017, s. 68-69). Nitekim bu siyasal dönüşümün ilk somut neticesi çok kısa bir süre sonra kendisini göstermiş, 5 Eylül 1950 tarihinde gerçekleştirilen yerel seçimlerde Bingöl Belediye Başkanlığını Millet Partisi'nin adayı Ahmet Bayram kazanmıştır. Bu durum, taşra seçmenin merkezî otoritenin aday dayatmalarına karşı alternatif siyasî arayışlara yöneldiğini tescillemiştir (Apuhan, 2019, s. 80-82).

2 Mayıs 1954 genel seçimlerine gelindiğinde, taşradaki güç dengeleri radikal bir biçimde el değiştirdi. Eski CHP'li yerel aktör M. Sait Göker, bu seçimlerde Bingöl'de Demokrat Parti'nin liste başı adayı olarak gösterildi. Seçim sonuçları neticesinde Demokrat Parti büyük bir başarı elde ederek M. Sait Göker ve Necati Aras'ı meclise taşıdı. Vilayetin diğer milletvekilliğini ise güçlü bir yerel desteğe sahip

olan bağımsız aday Ekrem Yıldız kazandı ("BCA", 1954). Kurucu parti konumundaki CHP ise bu seçimlerde Bingöl'den mebus çıkaramamıştır.

Siyasî istikrarsızlıklar ve erken seçim tartışmaları gölgesinde üç yıl sonra, 27 Ekim 1957 tarihinde yeniden genel seçimler yapıldı. M. Sait Göker, bu seçimlerde de yerel nüfuzunu koruyarak Demokrat Parti'nin Bingöl adayı olarak parlamentodaki yerini muhafaza etti. 1957 seçimlerinde DP'li Sait Göker, bağımsız aktör Ekrem Yıldız ile birlikte Bingöl'ü parlamentoda temsil eden milletvekilleri arasında yerini almıştır ("BCA", 78-517-13 nolu belge; Arslan, 2013, s. 213-215).

Göker, ikinci dönem Bingöl mebusu olarak yasama faaliyetlerini sürdürürken, Türk siyasî tarihinin ilk askerî müdahalesi olan 27 Mayıs 1960 darbesi gerçekleşti. Darbe rejiminin iktidara el koymasının ardından, iktidar partisinin tüm milletvekilleri gibi M. Sait Göker de cunta idaresi tarafından tutuklandı. Ancak Göker'in gözaltına alınma süreci, dönemin insanî ve siyasî dramını gözler önüne serecek niteliktedir. Zira darbeden bir gün önce Elazığ Devlet Hastanesi'nden Ankara'ya sevk edilen hasta bir akrabasının tedavi ve yatış işlemleriyle ilgilenmek durumunda kalan Göker, kızı Hayriye'yi refakatçi olarak hastanede bırakmıştır. Akrabalarını Ankara'da bir otele yerleştirdikten sonra, o dönem milletvekillerinin ikamet ettiği Afgan Apartmanı'ndaki dairesine dönen Göker, ikametgahına ulaştıktan sonra cunta askerleri tarafından gözaltına alınarak tevkif edilmiştir (<https://www.haber7.com/siyaset> 2011).

Belge-3:1954 Seçimlerinde Bingöl'den Seçilen Milletvekillerine Dair Tutanak

27 Mayıs 1960 askerî müdahalesinin yerel aktörler ve aileleri üzerindeki sosyo-psikolojik etkileri ile insanî boyutu, Bingöl Milletvekili M. Sait Göker'in çocukları Hayriye ve Emine Göker'in 2011 yılında basına vermiş oldukları demeçler üzerinden somut bir biçimde çözümlenebilmektedir. Söz konusu aktarımlara göre, darbe rejiminin ilanından bir gün önce gayriresmî bir biçimde ikametgâhından alınan Göker'in akıbetini öğrenmek isteyen aile bireyleri, cunta mensuplarının hukukî dayanaktan yoksun sert tepkileriyle karşılaşmıştır. Aile, Göker'in hayatta olduğunu ve Yassıada'da tutulduğunu ancak dört ay sonra radyo yayınları vasıtasıyla öğrenebilmiştir. Bu haber üzerine Yassıada'ya giden aile fertlerinin görüşme talepleri cunta idaresi tarafından reddedilmiştir. Nitekim 19 Eylül 1961 tarihine kadar Göker ile hiçbir aile üyesinin doğrudan temas kurmasına izin verilmemiştir. Göker'in küçük kızı Emine, babasıyla ilk fiziki görüşmesini ancak Yassıada'dan Kayseri Cezaevi'ne nakledildiği dönemde, beş dakika gibi oldukça kısıtlı bir sürede gerçekleştirebilmiştir (<https://www.haber7.com/siyaset> 2011).

Yassıada'daki tutukluların sağlık durumlarına dair kamuoyunda yükselen endişeleri ve ailelerin tepkilerini teskin etmek amacıyla, darbe yönetimi tarafından manipülatif bir propaganda aracı olarak "Düşükler Yassıada'da" başlıklı kısa bir belgesel film yayınlanmışsa da bu yayının nesnel gerçekliği yansıtmadığı kısa süre sonra anlaşılmıştır. Yaklaşık üç yıl boyunca Yassıada ve Kayseri cezaevlerinde gayr-ı insanî koşullarda tutulan Göker'in, bu süreçte cunta mahkemeleri ve cezaevi yönetimi tarafından

ağır psikolojik baskılara maruz bırakıldığı ifade edilmiştir. Nitekim dönemin Başbakanı Adnan Menderes aleyhine şahsî ve siyasî itibar suikastı yapması yönünde kendisine sunulan uzlaşma ve tahliye teklifini, Göker, şahsî iradesiyle ve siyasî sadakat anlayışıyla reddetmiştir. Ayrıca kızlarının verdiği demecin satır aralarında, Göker'in entelektüel ve sosyo-dinî arka planında Saidî Nursî'nin tedrisatından geçmiş olmasının payı vurgulanmıştır. Ayrıca bölgedeki gayrimüslim azınlıklar dahil olmak üzere onun tüm toplumsal katmanlara karşı geliştirdiği uzlaşmacı ve hoşgörülü üslubun yerel düzeyde toplumsal barışa sunduğu katkıya dikkat çekilmiştir. Yine Göker'in bu birleştirici ve hoşgörülü anlayışı, bölgedeki bazı gayrimüslim ailelerin ihtida süreçlerinde etkisi olmuştur. Ayrıca evinin altında kurdurduğu medrese ile gençlerin hafızlık eğitimi almasını sağlamıştır (<https://www.haber7.com/siyaset> 2011).

M. Sait Göker'in Yassıada Yüksek Adalet Divanı bünyesinde gerçekleştirilen yargılama süreçlerine ait arşiv belgeleri incelendiğinde, aktörün cunta yönetimi ve iddia makamı tarafından oldukça ağır ithamlarla karşı karşıya kaldığı görülmektedir. Göker'e yöneltilen birincil suçlama, dönemin ceza kanunu ve askerî rejim hukuku çerçevesinde "Anayasa'yı ihlal, tehdit ve tağyir" iddiasına dayandırılmıştır. Buna karşın, Göker'in mahkemeye sunduğu üç sayfalık savunma metni mütalaa edildiğinde, iddia makamının hukukî temelden yoksun suçlamalarına karşı, onun son derece vakur, entelektüel düzeyi yüksek ve yetkin bir hukukî dil ile mukabele ettiği müşahade edilmektedir. Göker, savunmasında yalnızca bireysel bir beraat stratejisi izlememiş, aynı zamanda yargılama sürecindeki usulsüzlükleri ve kurumsal hukuksuzlukları da kayda geçirmiştir ("BCA", 1961).

Yüksek Adalet Divanı Başkanlığı'na hitaben kaleme alınan dilekçede, diplomatik ve ölçülü bir üslup korunarak ithamlar reddedilmiştir. Göker, meclis çatısı altındaki yasama faaliyetleri üzerinden suçlanmasına karşılık, bir parlamenter olarak kanun tekliflerine oy verme anayasal hakkını kullanma dışında akıl dışı ve hukukî sınırları aşan hiçbir eylemde bulunmadığını, hem meclis içinde hem de dışında yapıcı ve mutedil bir çizgi izlediğini belirtmiştir. Dönemin Adnan Menderes hükümetine yönelik muhalefet ve cunta tarafından sıklıkla ileri sürülen "diktatörlük" söylemini sağlam verilerle çürüten Göker, ülkede serbest ve hür seçimlerin yapıldığını, matbuat özgürlüğünün olduğunu ve yasal muhalefet partilerinin mevcudiyetini hatırlatarak totaliter bir rejim iddiasının kuramsal olarak temelsiz olduğunu savunmuştur ("BCA" 38-115-6 nolu belge).

Bu bağlamda, kendi seçim bölgesi olan Bingöl'de iktidar partisinin 1954 ve 1957 seçimlerinde muhalefet adaylarına karşı rekabetçi bir zeminde siyasî mücadele yürütmüş olmasını ve komşu vilayetleri Muş örneğinde olduğu gibi taşra siyasetindeki rasyonel oy geçişkenliklerini, iddia edilen dikta rejiminin bulunmadığına dair somut deliller olarak mahkemeye sunmuştur. Ayrıca, mal varlığına yönelik haksız kazanç iddialarını kendi ticarî birikimi ve meşru parasıyla edindiği mülkler üzerinden çürüten Göker, vatanseverlik mirasını savunarak iddia makamının insaf ve adalet ölçütlerinden saptığını dile getirmiştir. Netice itibarıyla anayasayı ilga ve meclisi cebren çalışmaktan alıkoymak gibi ağır siyasî ithamları kesin bir dille reddetmiştir. Ayrıca savunmasının son bölümünde beşerî adaletin, evrensel ve ilahî adalet ilkelerinin gölgesinde tecelli etmesi gerektiği vurgusuyla kurumsal savunmasını tamamlamıştır ("BCA", 1961). Mehmet Sait Göker'in savunmasını içeren belge ise aşağıya çıkarılmıştır.

Yüksek Devlet Divanı Başkanlığına

Muhterem Başkan ve üyeler

Maruzatınca başlasken evvela müdafiler Tarafından müsterek müdafada serdolunan ^{Mahkemeye} müstela ve beyanlara aynen istinad eder, bu hizmetlerinden dolayı kendilerine yüksek hakurlarına da teşekkürlerime arz ederim.

Bunun dışında şahsi durum ve tutumumla alakalı hususlara müsadefimle kısaca temas etmek isterim.

85 nede kadısı deruam eden Belediye Meclisi, vilayeti umumiy meclis ve şairi encümen azalığından sonra Bingöllü komiserlerinin arzu ve istekleri üzere ne 1954 yılında yoklamaları kaganmak suretiyle Mebus seçildim. iki derecelik Mebusluğum esnasında tesliit olunan kanunlara rey vermektan başka, ana nizamlağan komusona, tahsis ve satasma şeklinde terachiir eden her hangi bir fiil ve hareketim tesliit edilememiştir.

Terbest ve hür seçimlerin yapıldığı, muhalefet ve Matlumatın bulunduğı Türkiye'mizde Dihter dan bahs edilemez. vilayetin de yapılan 954 seçimlerini iki D.P.L. ile bir bağımsızın ve 954 seçimlerini iki D.P.L. ile bir C.H.P. linin kaganması ve her iki seçimde merkez dan adlay olarak listemize ishal edilen merhum Feridun Fikri Düşünsel ile Tahsin Tolai nun merkezin arzu ularına rağımen seçimi kaybetmiş Amalasinun mana ve ehemmiyeti Dihter nun ademi

Belge-3: Bingöl Milletvekili M. Sait Göker'in Yassıada Savunmalarından-1

mevcudiyetine bir misal teşkil edeceği kanaatındayim. Kamusumuz bulunamıyorsa ilayetin de her iki selâm'ın aynı neticeyi vermesi ve iki rey farkla bir C.H.P. için belirlenmesi bu kanaatımı Tejrit ve Takririye edeler mahiyetindedir.

İşlediğim olan menfaatlarla en refak bir alakam olmadığım, kendi paramla aldığı 3000 lira ile döviz, bir menfaat sayılamayacağım, bir derece Mehmed olan C.H.P. lilerin bu miktardan daha fazla döviz alacaklarının listede yazılı bulunduğunun tesliti karşısında işlediğim mahkemenin işlediği namusunda bu cihete yer verilişleri ve lizi teşhir etmesi insafile kabili telifmidir? gayri Meşru serüvenin bulunmadığına dair yüksek soruşturma kurulu'nun 11/1/96 Tarih ve 109-105 Sayılı kararı yedinde mevcuttur.

Atan ve Milletime bağlı bir insan olarak çok mukaddes saydığım bir meşhuma karşı ihanet ettiğim meselesini işlediği mahkemenin mutalaanamesinde yer almasının Nispet ve insaf ölümleriyle ne derece haddi kabili telif bulunduğunun taktirini yüksek divanına bırakıyorum.

Mehus olduğum iki derece ilinde yüksek divanımızın aradığı manada kendi kafimde muraaka yapmış olduğumu ve 90 lık Takririye imza koyduğumu soruşturma sırasında arz etmiştim. Bu takririye tehadolüm eden ramanlarolaki meseleim arkadaşım

Belge-4: Bingöl Milletvekili M. Sait Göker'in Yassıda Savunmalarından-2

Naci Berkman ve Fakri Nğaoğlu tarafından yüksek
hızurlarınız da ifade edilmiş olduğu.

Meclis içinde ve dışında müfrit ve Partizanca
bir fiil ve hareketim tesbit edilmiş değildir. aksine
olarak mutedil davranışlarım da parti farkı gözet-
maksızın seçin bölge hizmet ettiğim partide Parti
siz bütün hemşehrilerimce bilinen bir hakikattir.

Hal böyle olunca Anayasaya yım tehdit,
tağyir ve ilga suretiyle Meclis zorla çalışmaktan
ale koyamak istediğim veya isteyenleri desteklediğim
diş ünülemaz ve suçluluğum böhetine gidelemaz.

Maruzatıma son verirken glahi adaletim
gölgesinde beseri Adaleti tecelli ettirecek ^{olan} yüksek
kararlarınıza intizar ettiğimi arz ederim.

Sait Göker
Güçlük Bingöl Meclisi

1 - 9/61

Belge-5: Bingöl Milletvekili M. Sait Göker'in Yassıada Savunmalarından-3

4. Adalet Partisi Döneminde M. Sait Göker

M. Sait Göker, 27 Mayıs 1960 askerî müdahalesinin ardından uzun bir süre aktif siyasal alanın dışında kaldı. Bu çekilmede, darbe rejiminin Yassıada ve Kayseri cezaevlerinde uyguladığı gayr-i insanî tecrit koşullarının aktörün bünyesinde bıraktığı kronik sağlık sorunları belirleyici olmuştur. Kızları Hayriye ve Emine Göker'in aktardığı verilere göre, cezaevi sürecinde maruz kaldığı eziyetler neticesinde Göker, tahliyesini müteakip on iki kez cerrahi operasyon geçirmek zorunda kalmıştır (<https://www.haber7.com/siyaset> 2011). Sağlık sorunlarının kontrol altına alınmasının ardından bir müddet daha siyasî sessizliğini koruyan Göker, 1970'lerin ikinci yarısında merkez sağ siyasetin ana omurgasını oluşturan ve Demokrat Parti'nin sosyo-politik mirası üzerine kurulan Adalet Partisi saflarında siyasete dönmüştür.

Siyasî şiddetin, ideolojik kutuplaşmaların ve sağ-sol çatışmalarının toplumsal hayatı felç ettiği 1970'li yılların çalkantılı atmosferinde gerçekleştirilen 5 Haziran 1977 genel seçimlerinde Göker, AP

listesinden üçüncü kez Bingöl Milletvekili olarak parlamentoya girdi. Göker'in bu üçüncü yasama dönemi mesaisi, Türk demokrasisinde derin bir yapısal kırılma yaratan 12 Eylül 1980 askerî müdahalesiyle TBMM'nin feshedilmesine kadar kesintisiz devam etti.

Mehmet Sait Göker, XVI. Dönem TBMM çatısı altında temsil ettiği seçim bölgesinin sosyo-ekonomik ve asayiş temelli sorunlarını ulusal siyasete taşıma noktasında aktif bir parlamenter performansını sergiledi. Bu doğrultuda Göker, Bingöl'ün Ilıcalar beldesine bağlı Yenibaşlar Köyü'nde yerleşik köylüler ile bölgeden hayvan geçişi sağlamaya çalışan göçebe gruplar arasında çıkan ve üç vatandaşın hayatını kaybetmesiyle neticelenen asayiş hadisesini meclis gündemine taşıdı. Konuya ilişkin İçişleri Bakanı ve Adalet Bakanı'nın ortaklaşa cevaplandırması istemiyle bir soru önergesi verdi. Göker'in bu girişimi, yürütme organı tarafından karşılık bulmuş, nitekim 24 Mayıs 1978 tarihinde hem Adalet hem de İçişleri Bakanı önergede yer alan hususları resmî olarak yanıtlamışlardır ("TBMM Tutanak Dergisi", 1978, s. 619-621).

Sait Göker'in söz konusu parlamento hamlesi, pragmatik açıdan iki temel siyasal tespiti mümkün kılmaktadır: Birincisi, M. Sait Göker'in makro düzeydeki yasama faaliyetlerine rağmen kendi seçim çevresindeki gelişmelerle kurduğu organik ve işlevsel iletişim ağının gücüdür. İkincisi ise, önerge metninde olayın arka planına yönelik adlî ve idarî tahkikat süreçlerinin akıbetini sorgulaması ve faillerin cezalandırılması konusundaki takibi vasıtasıyla, kuvvetler ayrılığı ilkesi çerçevesinde yürütme organı üzerinde denetim mekanizmasını rasyonel biçimde işletmiş olmasıdır.

Göker, parlamentodaki denetim yetkisini yalnızca bireysel soru önergeleriyle sınırlı tutmadı. Ülkenin idarî yapısını ilgilendiren kurumsal muhalefet mekanizmalarına da katıldı. Nitekim 21 Eylül 1978 tarihli TBMM'nin 168. birleşiminde, dokuz milletvekili arkadaşıyla birlikte dönemin İçişleri Bakanı İrfan Özaydınlı hakkında anayasal bir gensoru önergesi verilmesine öncülük etti. Bu araştırma ve gensoru talebinin temel gerekçesini, ülke genelinde tırmanışa geçen sağ-sol fraksiyonel çatışmalarının önlenmesinde yürütme organının ve bakanlığın yapısal zafiyet göstermesi oluşturmuştur.

Önerge metninde, tırmanan şiddet olaylarının bastırılmamasının bir neticesi olarak, aralarında Göker'in seçim bölgesi olan Bingöl'ün de yer aldığı on iki vilayette sıkıyönetim ilan edilmek zorunda kalınması eleştirel bir dille ele alınmıştır. Sıkıyönetim rejimlerinin olağan hukuku askıya alarak temel hak ve özgürlükleri kısıtlayıcı doğasına dikkat çeken milletvekilleri, Anayasa'nın 89. ve Meclis İçtüzüğü'nü 107. maddelerinden doğan denetim haklarını kullanmak suretiyle İçişleri Bakanı İrfan Özaydınlı hakkında gensoru açılmasını ve toplumsal kaostan iç yüzünün meclis eliyle soruşturulmasını talep etmişlerdir. Bu kurumsal tavır, Göker'in asayiş sorunlarına yaklaşırken güvenlikçi bürokratik refleksler yerine, seçmenin temel haklarını korumayı önceleyen sivil ve tecrübeli bir duruş sergilediğini doğrulamaktadır ("TBMM Tutanak Dergisi", 1978, s. 619-621).

Nihayetinde, 1977 genel seçimlerinde Adalet Partisi listelerinden parlamentoya giren M. Sait Göker, 1970'lerin ideolojik olarak kutuplaşmış ve keskinleşmiş siyasal ikliminde sağ siyasetin Bingöl ölçeğindeki mutedil, uzlaşmacı ve rasyonel yüzünü temsil etti. Ayrıca o, taşradaki yerel dinamikleri ve seçmen hoşnutsuzluklarını ulusal meclisin kürsüsüne taşıyarak taşranın Ankara'daki kurumsal sesi olma işlevini başarıyla yürüttü. Ancak Göker'in bu üçüncü parlamenter dönemi de tıpkı 27 Mayıs 1960'ta olduğu gibi, Türk demokrasisine ket vuran bir diğer askerî müdahale olan 12 Eylül 1980 darbesiyle akamete uğradı. Silahlı Kuvvetlerin yönetime el koyması ve parlamentoyu feshetmesinin ardından aktif siyasal yaşamını sonlandıran Mehmet Sait Göker, 3 Ocak 1990 tarihinde 79 yaşında vefat etmiştir (Arslan, 2011, s. 213). Göker'in yarım asırlık siyasî portresi, yerel güç unsurları ile merkezî devlet aygıtı arasında kurulan dengelerin, kentsel kurumsallaşmanın ve vesayet gölgesindeki taşra elitizminin anlaşılması noktasında literatüre önemli tarihsel veriler sunmuştur.

Sonuç

Türkiye’de merkez-çevre ilişkileri, modernleşme sancıları ve taşra siyasetinin kurumsallaşma evreleri, yerel aktörlerin rasyonel tercihleri ve devletle kurdukları karşılıklı bağımlılık ağları göz ardı edilerek tam manasıyla anlaşılamaz. Bu çalışmada siyasî biyografisi, arşiv belgeleri ve meclis tutanakları ışığında çözümlenen Mehmet Sait Göker, Erken Cumhuriyet döneminden modern çok partili hayata geçiş sürecine kadar Anadolu’daki taşra eşrafının geçirdiği tipik ve çarpıcı dönüşümün somut bir tezahürüdür. Geleneksel aşiret bağlarını ve toplumsal nüfuzunu, tarım ve nakliye komisyonculuğu gibi modern taşra sermayesi unsurlarıyla birleştiren Sait Göker, yerel bürokrasi ile merkezi idare arasında kurucu ve dengeleyici bir arabulucu görevi görmüş, bununla ön plana çıkmıştır.

Teorik ve metodolojik açıdan bu çalışma, literatürde sıklıkla Şerif Mardin’in merkez-çevre diyalektiği üzerinden ele alınan makro teorik şablonları, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi belgelerinin sunduğu birincil verilerle deneyimsel düzeye taşıyarak literatüre çok boyutlu bir katkı sunmaktadır. Yazında yerel aktörler genellikle merkezin politikalarını edilgen bir şekilde uygulayan ya da ona tamamen direnç gösteren figürler olarak resmedilirken, bu çalışma, çevre aktörlerinin statik değil, aksine rasyonel ve dinamik adaptasyon yeteneklerine sahip olduğunu göstermektedir. Özellikle BCA belgelerinden elde edilen somut bulgular (adaylık başvuruları, yerel ticarî faaliyetler, asayiş raporları ve Yassıada savunma dosyaları), taşra elitlerinin tarihsel süreçte ideolojik katılık yerine yerel güç konsolidasyonu ve pragmatist anlayışı öncelediğini, devletin kendi resmî kayıtları üzerinden tescillemektir. Böylece araştırma, Türkiye’de taşra siyasetinin kurumsallaşma süreçlerine dair tek tipleştirici teorik yaklaşımları esnetmekte, devlet arşivi verileriyle desteklenmiş, aktör merkezli ve esnek bir analiz modeli önermektedir.

Göker’in siyasî kariyerinin seyri, taşra eşrafının katı ideolojik aidiyetlerden ziyade yerel güç dengelerini korumayı ve seçmen tabanının çıkarlarını önceleyen bir anlayışa sahip olduğunu doğrulamaktadır. 1938-1946 yılları arasında tek parti yönetiminin teşvikiyle Genç ilçesinin kurucu belediye başkanlığını yürüten ve idarî kimliğin inşasında etkin rol oynayan Göker, 1950 seçimlerinde merkez tarafından aday gösterilmemiştir. Bunun üzerine kendisi CHP’den istifa ederek bağımsız aday olarak 1950 seçimlerine girmiştir. Ardından 1954 seçimlerinde Demokrat Parti saflarına katılmıştır. Aslında bu geçiş, taşradaki güç dengelerinin tepeden inme atamalarla değil, yerel dinamiklerin ağırlığıyla şekillendiğini ve çevrenin merkeze kendi şartlarını kabul ettirebilme kapasitesini ortaya koymaktadır. Ayrıca yaşanan siyasî tecrübenin ve şahit olunan şartların da katkısı olmuştur.

Demokrat Parti ve Adalet Partisi dönemlerinde üstlendiği milletvekilliği görevleri esnasında Göker, parlamentoda edilgen bir temsilci rolüne bürünmemiştir. Aynı zamanda bölgesel asayiş sorunları, sıkıyönetim uygulamaları ve yerel çatışmalar hakkında verdiği soru ve gensoru önergeleriyle taşranın makro-politikadaki sesi olmuştur. Ancak onun bu uzun soluklu siyasî mücadelesi, Türkiye’nin demokratikleşme tarihindeki yapısal kırılmalardan ve askerî müdahalelerden azade kalamamıştır. Hem 27 Mayıs 1960 darbesi sonrasında uğradığı Yassıada ve Kayseri cezaevi süreci hem de 12 Eylül 1980 müdahalesiyle meclisin feshedilmesi, taşra siyasetinin askerî vesayet karşısındaki yapısal sınırlılıklarını gözler önüne sermiştir.

Nihayetinde Mehmet Sait Göker örneği, Bingöl özelinde aslında Anadolu’daki idarî, toplumsal ve siyasal dönüşüm süreçlerinin, yerel aktörlerin aktif iş birliği ve rasyonel adaptasyon mekanizmaları olmadan kalıcı bağlar üretemeyeceğini kanıtlamaktadır. Göker’in 79 yıllık yaşamı ve yarım asra yayılan siyasî mirası, Türkiye’de merkez siyasetin Bingöl ölçeğindeki yüzünü yansıtmıştır. Bu bakımdan, çevre-merkez ilişkisinin tarihsel meşruiyetini ve yerel güç odaklarının siyasal sistem içerisindeki hayatî fonksiyonunu açıkça ortaya koymuştur.

Kaynakça

Arşiv Belgeleri ve Resmi Yayınlar

- BCA, 292.1176.4 yer numaralı ve 10.04.1950 tarihli belge
BCA, 38-115-6 yer numaralı belge.
BCA, 78.517.13 yer numaralı ve 07.05.1954 tarihli belge
BCA, 292.1176.4 yer numaralı 10.04.1950 tarihli belge
BCA, 2.21.3 yer bilgisi numaralı 17.11.1920 tarihli belge
BCA, 30.15.1.1./2.21.3 yer bilgisi numaralı 1961 tarihli belge
BCA, 30.10.0.0/77.513.4 yer bilgisi numaralı 09.06.1950 tarihli belge
BCA, 490.1.0.0/362.1523.1 yer bilgisi numaralı 09.06.1950 tarihli belge
BCA, 490.1.0.0/362.1523.1 yer bilgisi numaralı 26.04.1950 tarihli belge
BCA. *Genç Vilayetin'in İlgası*. Başbakanlık Arşivi (Dosya No: 104-514-9), 19 Mart 1925.
BCA. *Bingöl'deki Seçim Neticelerini CHP Genel Sekreterliği'ne Bildiren Raporlar*. Başbakanlık Arşivi (Dosya No: 362-1523-1), 1950.

TBMM. *TBMM Albümü (1920-2010): Cilt II (1950-1980)*. Ankara: TBMM Yayınları, 2010.

TBMM Tutanak Dergisi. X., XI. ve XVI. Dönem Tutanakları, Yazılı Soru Önergeleri Kataloğu ve XVI. Dönem Bingöl Milletvekili Mehmet Sait Göker'in Soru Önergeleri Arşivi. Ankara: TBMM.

TBMM Tutanak Dergisi. Dönem: 16, Cilt: 7, Birleşim: 96, s. 619-621, 1978.

Kitaplar ve Diğer Akademik Literatür

Arslan, Zühtü. *Türk Parlamento Tarihi, TBMM XI. Dönem (1957-1960)*. (III. cilt). Ankara: TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, 2013.

Apuhan, Ferhat. Siyasal Bağlamda Bingöl Coğrafyasının Yaşadığı Bazı Önemli Hadiseler ve Seçim Süreçleri. *Bingöl Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 57-80, 2017.

Apuhan, Ferhat. Arşiv Vesikaları Çerçevesinde Genç Köprüsü'nün İnşa Süreci. *Bingöl Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 77-92, 2019.

Baycan, Serap Buzgan. *Bingöl ve Tunceli'de Siyasî Eğilimlerin Genel Seçimler Üzerinden Değerlendirilmesi (1923-1977)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2019.

Çağlar, Keyder. *Türkiye'de Devlet ve Sınıflar*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2013.

Çavdar, Tevfik. *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi: 1950'den Günümüze*. İstanbul:İmge Kitabevi, 2013.

Demirel, Ahmet. *İlk Meclisin Vekilleri: Milli Mücadele Döneminde Seçimler*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2010.

Demirel, Ahmet. *Tek Partinin Yükselişi*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2012.

Demirel, Ahmet. *Tek Parti'nin İktidarı*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2014.

İbn Haldûn. *Mukaddime* (S. Uludağ, Çev.). İstanbul: Dergâh Yayınları, 2004.

İlyas, Ahmet. 1950-1960 Yılları Arasında Gerçekleşen Genel Seçimlerin Doğu Ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi Açısından Değerlendirilmesi. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkish*, 9(4), 563-575, 2014.

Koçak, Cemil. *Yakınçağ Türkiye Tarihi*. Milliyet Yayınları, 2004.

Komisyon. *TBMM Albümü (1920-2010)* (I. cilt). TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, 2010.

Kongar, Emre. *21. Yüzyılda Türkiye* (38. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi, 1998.

- Mardin, Şerif. *Türk Modernleşmesi*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2000.
- Mardin, Şerif. *Türkiye'de Toplum ve Siyaset*, (24. Baskı), İstanbul: İletişim Yayınları, 2020.
- Ortaylı, İlber. *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı: Yerel Eşraf ve Âyan Analizleri*. İstanbul: Kronik Kitap, 2019.
- Tuncel, Metin. Bingöl. *TDV İslâm Ansiklopedisi* içinde (Cilt 6, s. 183-185). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992.
- Yücebaş, Ferit. Feridun Fikri Düşünsel'in Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki Faaliyetleri (1939-1946). *Bingöl Araştırmaları Dergisi*, 17, 53-68, 2022.
- Zürcher, Erik Jan. *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi* (16 bas.). İstanbul: İletişim Yayınları, 2003.
- <https://www.haber7.com/siyaset/haber/747510-menderesin-yuzune-tukur-kurtul> (26.05.2011).
Erişim Tarihi:25 Mayıs 2026.

Etik ve İntihal Beyanı:

Bu çalışma, bilimsel etik ilkelerine uygun olarak hazırlanmıştır. Makalenin özgünlüğü Turnitin yazılımı aracılığıyla denetlenmiş ve benzerlik oranının dergi politikalarına uygun sınırlar içerisinde olduğu teyit edilmiştir.

Bu çalışma ikincil verilerle yürütüldüğü için etik kurul izni gerektirmemektedir.

Yapay Zeka Yardımlı Teknolojilerin Kullanım Beyanı

Bu çalışma hazırlanırken yapay zeka araçları kullanılmamıştır.

Çıkar Çatışması

Yazar, bu çalışmanın yürütülmesi veya yayımlanması ile ilgili olarak herhangi bir finansal veya kişisel çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder.

Hakem Değerlendirme

Bu çalışma, bilimsel tarafsızlığı ve yayın kalitesini korumak amacıyla çift kör hakemlik (double-blind peer review) sürecine tabi tutulmuştur. Bu kapsamda, yazarın kimlik bilgileri hakemlerden, hakemlerin kimlik bilgileri ise yazardan gizli tutulmuştur.